

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه کردستان

دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی

گروه الهیات و فقه شافعی

عنوان:

بررسی ماهیت و احکام طلاق توافقی بر اساس مبانی فقهی مذاهب اربعه

پژوهشگر:

فریده نصرتی

استاد راهنما:

دکتر نوید نقشبندی

استاد مشاور:

—

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی، گرایش فقه شافعی

اسفند ماه ۱۳۹۲

کلیه‌ی حقوق مادی و معنوی مترتب بر نتایج مطالعات،

ابتکارات و نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع

این پایان‌نامه (رساله) متعلق به دانشگاه کردستان است.

*** تعهد نامه ***

اینجانب فریده نصرتی دانشجوی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه شافعی دانشگاه کردستان، دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی گروه فقه شافعی تعهد می‌نمایم که محتوای این پایان‌نامه نتیجه‌ی تلاش و تحقیقات خود بوده و از جایی‌کی‌برداری نشده و به پایان رسانیدن آن، نتیجه‌ی تلاش و مطالعات مستمر اینجانب و راهنمایی و مشاوره‌ی اساتید بوده است.

با تقدیم احترام

فریده نصرتی

۱۳۹۲/۱۲/۱۴

دانشگاه کردستان

دانشکده‌ی علوم انسانی و اجتماعی

گروه الهیات و فقه شافعی

پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی الهیات و معارف اسلامی گرایش فقه شافعی

عنوان:

بررسی ماهیت و احکام طلاق توافقی بر اساس مبانی فقهی مذاهب اربعه

پژوهشگر:

فریده نصرتی

در تاریخ ۱۴ / ۱۲ / ۱۳۹۲ توسط کمیته‌ی تخصصی و هیات داوران زیر مورد بررسی قرار گرفت و با نمره‌ی ۱۸/۷۵ و درجه‌ی بسیار خوب به تصویب رسید.

<u>امضاء</u>	<u>مرتبه علمی</u>	<u>نام و نام خانوادگی</u>	<u>هیات داوران</u>
	استادیار	دکتر نوید نقشبندی	۱- استاد راهنما
	-	-	۲- استاد مشاور
	استادیار	دکتر رئوف رهنمون	۳- استاد داور خارجی
	استادیار	دکتر سالم افسری	۴- استاد داور داخلی

مهر و امضاء معاون آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده

مهر و امضاء گروه

تقدیم به:

با امید به اینکه تلاش ناچیز بنده در انجام این پروژه‌ی تحقیقاتی در ابتدا مورد رضایت خداوند منان قرار گرفته باشد و بتواند کمکی هر چند ناچیز در بهره‌گیری بیشتر از تعالیم اسلامی باشد؛ با نهایت عشق و ارادت آن را تقدیم می‌کنم به:

- پدر بزرگوار امت، پیام‌آور نور و رحمت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم

- روح پاک پدر بزرگوارم که عالمانه به من آموخت چگونه در عرصه‌ی زندگی، ایستادگی را تجربه نمایم

- مادرم، دریای بیکران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم همه مهر

- و دست‌های پراز یاری برادرانم که امید بودن ایشان مرا به کمال آرزو سوق می‌دهد...

تقدیر و تشکر:

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ...»^۱

«حمد و سپاس خدایی را که ما را به این (نعمت‌ها) هدایت کرد، و اگر خدا ما را هدایت نکرده بود، راه نمی‌یافتیم.»

- پس از حمد و ثنای پروردگاری که مرا در صراط دانش اندوزی یاری نموده و باران رحمت خویش را همیشه بر وجود فقیر من بارانده است.

- از استاد راهنمای بزرگوارم جناب آقای دکتر «نوید نقشبندی» که با راهنمایی‌های هوشمندانه و بی‌دریغ و دلسوزانه‌ی خویش یاریگر اصلی من بودند تا بتوانم نتیجه مطلوبی از تلاش‌های خویش ببرم، کمال تشکر و امتنان را دارم.

- همچنین از همه‌ی کسانی که مرا در به انجام رسانیدن این مهم یاری نمودند، نهایت تشکر و قدردانی را دارم و برای تمام بزرگواران و دوستان آرزوی موفقیت می‌نمایم.

وَ مِنَ اللَّهِ التَّوْفِيقُ

چکیده:

به مصداق بسیاری از آیات قرآن و روایات صحیح، حفظ رابطه‌ی حسنه بین زوجین و رعایت احترام دو طرفه در خانواده، یکی از مبانی و اهداف مورد نظر شریعت اسلام در موضوعات فقهی است اما فقهاء به استناد ادله‌ی مختلف، معتقدند که اگر زندگی زناشویی، مصداق آرامش و طمأنینه و هم‌دردی نباشد، مرد با بکارگیری حقش در مورد طلاق، می‌تواند آن زندگی خانوادگی و همسری را البته با حفظ احترام همسر و رعایت موازین اخلاقی، خاتمه دهد.

شریعت یک جانبه‌نگر نبوده و حقوق و خواسته‌های زن را نیز در نظر گرفته است. به همین دلیل است که در شرایطی و با شروطی، مرد می‌تواند حق طلاق را به زن تفویض کند یا در برابر اخذ عوضی معلوم، خلع کرده و زن را طلاق دهد. هم‌چنین، مطرح شدن طلاق مستحدثی تحت عنوان «طلاق توافقی» در دهه‌های اخیر در سطح دادگاه‌ها؛ مبین نقش زن در روند اجرای طلاق، است. بدیهی است که لازمه‌ی شکل‌گیری طلاق توافقی، پایبند بودن طرفین توافق، به یکسری بایدها و نبایدها و رعایت شروط و موازینی در راستای شریعت، است.

با دقت و ممارست در ماهیت خلع و طلاق توافقی به این نتیجه می‌رسیم که آن دو از جهات زیادی به هم شباهت دارند. مانند تشابه آن دو در اینکه مُحقق شدن جدایی در هر دو مورد، منوط به علنی شدن توافق، می‌باشد. از این رو در یک فرآیند قیاسی، می‌توان آن‌چه را از احکام پنج‌گانه و ارکان و شرایط و در نهایت آثار که برای جدایی به طریقه‌ی «خلع» ذکر می‌گردد، برای طلاق توافقی نیز قرار داد. بنابراین طلاق توافقی، در زمره‌ی طلاق‌های بائنیه صغری است و از لحاظ عده و نفقه و حق رجعت و مهریه و عقد جدید مشمول احکام معهود آن است. و از آن‌جا که جهت ازاله‌ی ضرر از زوجین است؛ اگر به صورت بدعی و در ایام غیر طهر اجرا شود؛ ترتب شرعی دارد.

این پایان‌نامه به روش بنیادی و به صورت نظری به موضوع طلاق توافقی پرداخته است و با روش تحقیق کتابخانه‌ای و با تکیه بر منابع موثقی چون: قرآن، سنت، منابع معتبر قانونی، فقهی و اصولی به طریق فیش برداری، در راستای آن برآمده است.

کلید واژه: احکام- ارکان و شرایط- طلاق- خلع و طلاق توافقی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه.....
۲.....	الف) بیان مساله.....
۴.....	ب) سوالات تحقیق.....
۴.....	ج) اهداف تحقیق.....
۴.....	د) پیشینه‌ی تحقیق.....
۵.....	ه) ضرورت انجام تحقیق.....
۵.....	و) روش انجام تحقیق.....
۵.....	ز) ساختار تحقیق.....
۷.....	فصل اول: کلیات و تبیین مفاهیم.....
۹.....	۱-۱- تعریف فقه و اصول فقه.....
۱۱.....	۲-۱- معنا و مفهوم احکام.....
۱۱.....	۳-۱- انواع احکام شرعی.....
۱۱.....	۱-۳-۱- احکام تکلیفی.....
۱۱.....	۲-۳-۱- احکام وضعی.....
۱۲.....	۴-۱- معنا و مفهوم طلاق.....
۱۲.....	۱-۴-۱- طلاق در لغت.....
۱۳.....	۲-۴-۱- طلاق در اصطلاح فقهاء.....
۱۳.....	۱-۲-۴-۱- دیدگاه حنفیه.....

- ۱-۲-۴-۲- دیدگاه مالکیه..... ۱۳
- ۱-۲-۴-۳- دیدگاه شافعیه..... ۱۳
- ۱-۲-۴-۴- دیدگاه حنابله..... ۱۳
- ۱-۵-۵- درآمدی بر جدایی‌های دیگر..... ۱۴
- ۱-۵-۱- فسخ..... ۱۴
- ۱-۵-۲- مُتارکه..... ۱۵
- ۱-۵-۳- خُلَع..... ۱۵
- ۱-۵-۴- ایلاء..... ۱۵
- ۱-۵-۵- اِئان..... ۱۶
- ۱-۵-۶- ظُهار..... ۱۶
- ۱-۵-۷- تفریق..... ۱۷
- ۱-۶-۱- تشریح طلاق..... ۱۸
- ۱-۶-۱- حکمت تشریح طلاق..... ۱۸
- ۱-۶-۱-۱- راهکارهای رفع اختلاف بین زوجین..... ۱۹
- ۱-۶-۱-۱-۱- خطاب اسلام به هر یک از زنان و مردان..... ۱۹
- ۱-۶-۱-۱-۲- اگر عامل اصلی تنش و اختلاف، شوهر باشد..... ۲۰
- ۱-۶-۱-۱-۳- اگر سرکشی و نافرمانی از ناحیه‌ی زن باشد..... ۲۱
- ۱-۶-۱-۱-۴- خطاب اسلام به اطرافیان زوجین..... ۲۲
- ۱-۶-۲- ادله‌ی تشریح طلاق..... ۲۳
- ۱-۶-۲-۱- قرآن..... ۲۳

- ۲۶..... سنت - ۲-۲-۶-۱
- ۲۷..... اجماع - ۳-۲-۶-۱
- ۲۷..... استدلال عقلی - ۴-۲-۶-۱
- ۲۷..... حکم طلاق - ۷-۱
- ۲۷..... واجب - ۱-۷-۱
- ۲۸..... مندوب - ۲-۷-۱
- ۲۸..... مباح - ۳-۷-۱
- ۲۸..... مکروه - ۴-۷-۱
- ۲۸..... حرام - ۵-۷-۱
- ۲۹..... ارکان و شروط طلاق - ۸-۱
- ۲۹..... ارکان طلاق - ۱-۸-۱
- ۲۹..... دیدگاه حنفیه - ۱-۱-۸-۱
- ۲۹..... دیدگاه مالکیه - ۲-۱-۸-۱
- ۲۹..... دیدگاه شافعیه و حنابله - ۳-۱-۸-۱
- ۲۹..... شروط طلاق - ۲-۸-۱
- ۳۰..... صیغه - ۱-۲-۸-۱
- ۳۰..... لفظ - ۱-۱-۲-۸-۱
- ۳۰..... حصول لفظ و فهم معنایی - ۱-۱-۱-۲-۸-۱
- ۳۰..... نیت وقوع طلاق - ۲-۱-۱-۲-۸-۱
- ۳۱..... کتابت - ۲-۱-۲-۸-۱

- ۳۱.....آشکار بودن-۱-۲-۱-۲-۸-۱
- ۳۱.....مرسوم بودن-۲-۲-۱-۲-۸-۱
- ۳۱.....اشاره-۳-۱-۲-۸-۱
- ۳۱.....ناتوانی در حرف زدن-۱-۳-۱-۲-۸-۱
- ۳۱.....مُطَلَّق-۲-۲-۸-۱
- ۳۱.....زوج باشد-۱-۲-۲-۸-۱
- ۳۲.....بلوغ-۲-۲-۲-۸-۱
- ۳۲.....عقل-۳-۲-۲-۸-۱
- ۳۳.....طلاق سکران (انسان مست)-۱-۳-۲-۲-۸-۱
- ۳۳.....قصد و اختیار-۴-۲-۲-۸-۱
- ۳۴.....طلاق مُخطیء-۱-۴-۲-۲-۸-۱
- ۳۴.....طلاق مُکره-۲-۴-۲-۲-۸-۱
- ۳۵.....مسلمان بودن-۵-۲-۲-۸-۱
- ۳۵.....طلاق سفیه-۶-۲-۲-۸-۱
- ۳۵.....طلاق مریض-۷-۲-۲-۸-۱
- ۳۶.....مُطَلَّقه-۳-۲-۸-۱
- ۳۶.....وجود زوجیت حکمی یا حقیقی-۱-۳-۲-۸-۱
- ۳۶.....معین بودن مُطَلَّقه به وسیله‌ی اشاره / صفت / نیت-۲-۳-۲-۸-۱
- ۳۷.....اقسام طلاق-۹-۱-۱
- ۳۷.....به اعتبار احکام شرعی مترتب بر آن-۱-۹-۱

- ۳۷..... به اعتبار صیغه. ۲-۹-۱
- ۳۷..... طلاق صریح. ۱-۲-۹-۱
- ۳۸..... طلاق کنایه. ۲-۲-۹-۱
- ۳۸..... به اعتبار عدد. ۳-۹-۱
- ۳۸..... استثناء در طلاق. ۱-۳-۹-۱
- ۳۹..... به اعتبار امکان بازگردانیدن یا عدم بازگردانیدن زن. ۴-۹-۱
- ۳۹..... طلاق رجعی. ۱-۴-۹-۱
- ۴۱..... طلاق بائن. ۲-۴-۹-۱
- ۴۱..... بائنه‌ی صغری. ۱-۲-۴-۹-۱
- ۴۲..... بائنه‌ی کبری. ۲-۲-۴-۹-۱
- ۴۲..... به اعتبار سنت و بدعت بودن. ۵-۹-۱
- ۴۲..... طلاق سنی. ۱-۵-۹-۱
- ۴۳..... طلاق سنی أحسن. ۱-۱-۵-۹-۱
- ۴۳..... طلاق سنی حسن. ۲-۱-۵-۹-۱
- ۴۳..... طلاق بدعی. ۲-۵-۹-۱
- ۴۳..... به اعتبار زمان وقوع اثر ناشی از آن. ۶-۹-۱
- ۴۴..... طلاق مُنَجَز یا مُعَجَّل. ۱-۶-۹-۱
- ۴۴..... طلاق مضاف به آینده. ۲-۶-۹-۱
- ۴۴..... طلاق مُعَلَّق. ۳-۶-۹-۱
- ۴۵..... به اعتبار ایقاع‌کننده. ۷-۹-۱

- ۴۵.....زوج ۱-۷-۹-۱
- ۴۶.....غیرزوج ۲-۷-۹-۱
- ۴۶.....دیدگاه حنفیه ۱-۲-۷-۹-۱
- ۴۶.....دیدگاه مالکیه ۲-۲-۷-۹-۱
- ۴۷.....دیدگاه شافعیه و حنابله ۳-۲-۷-۹-۱
- ۴۷.....آثار طلاق ۱۰-۱
- ۴۸.....۱۱- خاتمه‌ی فصل یک
- ۴۹.....فصل دوم: دیدگاه فقهاء در مورد ماهیت و احکام طلاق توافقی
- ۵۱.....۱-۲- معنا و مفهوم طلاق توافقی
- ۵۱.....۱-۱-۲- معنای لغوی توافق
- ۵۱.....۲-۱-۲- تعریف طلاق توافقی
- ۵۳.....۱-۲-۱-۲- تبیین معنای خُلع
- ۵۳.....۱-۲-۱-۲- خُلع در لغت
- ۵۳.....۲-۱-۲-۱-۲- خُلع در اصطلاح فقهاء
- ۵۳.....۱-۲-۱-۲- دیدگاه حنفیه
- ۵۳.....۲-۲-۱-۲- دیدگاه مالکیه
- ۵۴.....۳-۲-۱-۲- دیدگاه شافعیه
- ۵۴.....۴-۲-۱-۲- دیدگاه حنابله
- ۵۴.....۳-۱-۲-۱-۲- نظر فقهاء در مورد وجه تسمیه‌ی خُلع
- ۵۵.....۴-۱-۲-۱-۲- نظر فقهاء در مورد حقیقت خُلع

- ۵۵.....۱-۲-۱-۴-۱- خُلْع، طلاق است
- ۵۵.....۴-۱-۲-۱-۲- خُلْع، فسخ است
- ۵۶.....۲-۲- تشریح طلاق توافقی
- ۵۶.....۱-۲-۲- تشریح خُلْع
- ۵۶.....۱-۱-۲-۲- حکمت تشریح خُلْع
- ۵۷.....۲-۱-۲-۲- ادله‌ی تشریح خُلْع
- ۵۷.....۱-۲-۱-۲-۲- قرآن
- ۵۸.....۲-۲-۱-۲-۲- سنت
- ۵۹.....۳-۲-۱-۲-۲- إجماع
- ۵۹.....۴-۲-۱-۲-۲- استدلال عقلی
- ۵۹.....۲-۲-۲- تبیین دیدگاه فقهاء در خصوص مشروعیت یا عدم مشروعیت طلاق توافقی
- ۶۱.....۳-۲- حکم طلاق توافقی
- ۶۱.....۱-۳-۲- واجب
- ۶۱.....۲-۳-۲- مندوب
- ۶۱.....۳-۳-۲- مباح
- ۶۲.....۴-۳-۲- مکروه
- ۶۲.....۵-۳-۲- حرام
- ۶۳.....۴-۲- ارکان و شرایط طلاق توافقی
- ۶۳.....۱-۴-۲- ارکان طلاق توافقی
- ۶۳.....۱-۱-۴-۲- دیدگاه حنفیه

- ۶۴.....۲-۱-۴-۲- دیدگاه مالکیه، شافعیه و حنابله.
- ۶۴.....۲-۴-۲- شرایط طلاق توافقی.
- ۶۴.....۱-۲-۴-۲- صیغه.
- ۶۵.....۱-۱-۲-۴-۲- صیغه ی مُنَجَز.
- ۶۵.....۱-۱-۱-۲-۴-۲- صدور صیغه ی قبول از جانب قابل از پس صیغه ی ایجابی.
- ۶۵.....۲-۱-۱-۲-۴-۲- عدم ایجاد فاصله بین صیغه های ایجاب و قبول.
- ۶۵.....۲-۱-۲-۴-۲- صیغه ی مُعَلَّق.
- ۶۵.....۱-۲-۱-۲-۴-۲- صدور صیغه ی قبول از جانب قابل پس از محقق شدن مُعَلَّقٌ عَلَیْهِ.
- ۶۵.....۲-۲-۱-۲-۴-۲- عدم وجود قید فوریت در صیغه ی ایجابی.
- ۶۶.....۳-۲-۱-۲-۴-۲- تعلیق به شرط.
- ۶۶.....۳-۱-۲-۴-۲- مطابقت و موافقت ایجاب و قبول.
- ۶۶.....۴-۱-۲-۴-۲- الفاظ ایجابی طلاق توافقی در نزد فقهاء.
- ۶۶.....۱- دیدگاه حنفیه.
- ۶۶.....۲- دیدگاه مالکیه.
- ۶۶.....۳- دیدگاه شافعیه.
- ۶۶.....۴- دیدگاه حنابله.
- ۶۶.....۲-۲-۴-۲- مُلتَزِمٌ مُعَوِّضٌ (مُطَلَّق).
- ۶۷.....۳-۲-۴-۲- مُلتَزِمٌ عَوِّض.
- ۶۸.....۱-۳-۲-۴-۲- تکلیف (بلوغ و عقل).
- ۶۸.....۲-۳-۲-۴-۲- عدم محجور بودن در تصرفات مالی.

- ۶۹.....۲-۴-۲-۳-۳-پرداخت عَوْض از جانب فضولی.....
- ۷۰.....۲-۴-۲-۴-مُعَوَّض.....
- ۷۰.....۲-۴-۲-۵-عَوْض.....
- ۷۰.....۲-۴-۲-۵-۱-از نظر شرعی، مال به حساب آید.....
- ۷۰.....۲-۴-۲-۵-۲-معلوم و مشخص باشد.....
- ۷۱.....۲-۴-۲-۵-۳-قابل تسلیم باشد.....
- ۷۱.....۲-۴-۲-۵-۴-مقدار عَوْض.....
- ۷۲.....۲-۵-آثار طلاق توافقی.....
- ۷۳.....۲-۵-۱-عدم باطل شدن اصل جدایی توسط شروط فاسد و نامطلوب.....
- ۷۳.....۲-۵-۲-عدم نیاز به حُکم قاضی در صورت نمود توافق بین زوجین.....
- ۷۴.....۲-۵-۳-عدم اسقاط حقوق، طلب و بدهکاری‌های زوجین به یکدیگر.....
- ۷۴.....۲-۵-۴-بائنه شدن زن از مرد.....
- ۷۵.....۲-۵-۵-عدم ملحق شدن طلاق دیگری به زن در مدت زمان عده.....
- ۷۶.....۲-۶-خاتمه‌ی فصل دو.....
- ۷۷.....فصل سوم: نتیجه‌گیری.....
- ۷۸.....۳-۱-شیوه‌ی درست و شرعی طلاق.....
- ۷۹.....۳-۲-تبیین ماهیت دقیق طلاق توافقی.....
- ۷۹.....۳-۳-مشروعیت طلاق توافقی.....
- ۸۲.....۳-۴-طلاق توافقی، طلاق بائن است.....
- ۸۳.....۳-۵-دخولیت احکام پنج‌گانه‌ی تکلیفی در طلاق توافقی.....

۸۴	۳-۶- طلاق توافقی، در ایام غیر طهر هم بلامانع است.....
۸۴	۳-۷- ارکان و شرایط طلاق توافقی.....
۸۷	۳-۸- بانه شدن زن، بارزترین اثر طلاق توافقی.....
۸۹	۳-۹- بیان پیشنهادات و محدودیت‌ها.....
۸۹	۳-۹-۱- محدودیت‌ها.....
۸۹	۳-۹-۲- پیشنهادات.....
۹۰	فهرست منابع و مآخذ.....

در اینکه خالق جهان در راستای اثبات قدرت قهار خود از هیچ نشانه و آیتی دریغ نورزیده، شکی وجود ندارد فلذا از جمله‌ی این نشانه‌ها به حکم صریح آیه‌ی قرآنی «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»^۱ آفرینش زنان و مردان برای پیوند بینشان و تحقق مقاصدی چون: اعفاف، تولید نسل، سکونت و آرامش می‌باشد^۲ اما گاه دیده می‌شود به دلیل بروز مشکلاتی از جانب زوجین و یا عوامل خارجی؛ تشکیل خانواده، آرامش خاطری برای زوجین یا یکی از آندو به دنبال نداشته و سعی در تداوم چنین زندگی‌ای معنا و مفهومی ندارد.

در اسلام با وجود توصیه‌هایی که نسبت به حفظ و استقرار خانواده شده است؛ به خاطر جلوگیری از زیان و نگرانی‌های ناشی از عدم آرامش و تفاهم، چاره‌ای جز طلاق وجود ندارند. پیش‌بینی طلاق به عنوان آخرین راه‌حل، جهت جلوگیری از تضييع حقوق هر کدام از زوجین، مفید است اما باید موارد آن، در چارچوب احکام و آداب مربوط به طلاق محدود باشد که البته این احکام و آداب، بسته به این‌که خواهان جدایی، یکی از زوجین یا هر دوی آنها می‌باشد (طلاق به توافق زوجین) متغیر خواهند بود.

۱- سوره‌ی الروم/ آیه‌ی ۲۱

۲- ترجمه‌ها از نرم افزار تفسیر نور دکتر خرم‌دل گرفته شده است.